

**NORSK
HÅNDVERKSINSTITUTT**
SENTER FOR IMMATERIELL KULTURARV

Navar

En måte å forstå navarens iboende egenskaper

**Av Øystein Myhre, Smedfaget
Stipendiat i håndverk ved Norsk Håndverksinstitutt
5. oktober 2016, Årsrapport 2015-2016**

Innholdsfortegnelse

Innledning	4
Problemstilling	4
Metode	5
Beskrivelse av prosessen	6
Konklusjon	8

Innledning

Navar, dette fine navn på dette flotte verktøy. Vi kjenner jo ordet nav, som navet på et hjul, som nova på et hus, som senter, der ting møtes, der ting går sammen, der vi finner møtepunktet. Dette er viktige betraktninger å ha i seg når sjølve navaren skal smiast! Oppgaven for meg er å lære meg å smi en navar som virker, en navar som navrer godt, som skjærer seg fri og drar seg sjøl jamt og trutt gjennom veden, ikke for fort for da kan den bryte og ikke for sakte for da må tømmeren presse den gjennom veden!

Og dette er viktig, Johannes H Fosse er sammen med sin nære slektning Johannes I Fosse, de to eneste gjenlevende i Norge som har denne tradisjonen i seg gjennom familiens generasjoner. De er bærere av navartradisjonen.

Johannes H Fosse er min læremester, min gode navarpedagog og min gode smedvenn. Johannes blir 90 år den 9.des 2016. Han er fremdeles aktiv i Fossesjøsma, en eller kanskje den eneste smia i Norge som har vært i kontinuerlig i drift siden 1842.

Gjennom møte med navarsmeden Johannes H Fosse håper og tror jeg at jeg skal bli en navarsmed som kan smi en navar og forstå hva som skal til for at navaren blir god.

Problemstilling

Jeg er mest øksesmed. Å smi navar er noe annet. Tenk deg at du er tannlege, og plutselig en vakker dag får beskjed om at morra skal du begynne i tannteknikkerlære. Der er jeg, smeden Øystein Myhre og jeg er langt utafor min komfortsone, der er jeg ennå, men begynner å kjenne på at navaren sakte men sikkert kommer innunder huden på meg. Men plutselig detter jeg ut av det jeg trodde jeg hadde lært og fortviles av det, men av tvilen og streven oppstår jo noe godt, for plutselig har jeg kommet et stykke på veien.

Og nå tror jeg at jeg aner og forstår og begriper noen av de viktige momenter som virkelig gjør en navar god, men jeg lever fremdeles i uvisshetens navarverden. Derfor er det utrolig flott å ha Johannes der!!!!

Metode

For meg er ikke metode det samme som en oppskrift. Metode blir en måte å nærme seg en gjenstand på. På navaren har jeg en annen metode enn den jeg har på øks. Med navaren følger en tradisjonsbærer, Johannes H Fosse. Det betyr at jeg forholder meg til ham. Når en smed som kan mindre forholder seg til en som kan mer, oppstår et læreforhold mellom mester og læregutt. Dette eldgamle prinsipp, denne eldgamle læringsmodellen som tar opp i seg alle de beste pedagogiske ideer, og er etter min mening den optimale læringsarena, når mester og læregutt forstår og bruker sine definerte roller i et vekselvirkende samspill, respekten går begge veier, og begge vet hvor en står i smiprosessen. Sjølsagt må jeg kjenne på min egen utilstrekkelighet, det er både rett og riktig, men samtidig ser og opplever jeg at Johannes vil meg vel og virkelig ønsker at jeg skal få del i hans navarsmiing og navartenkning.

Under et av våre møter står Johannes og jeg i Fossesjøsmia og smir navar, han smir lett og fint og jeg, læregutten, strever med å få det til. Johannes viser, rettleder meg med gode ord og godt humør. Johannes ser at jeg ikke får det helt til, navaren min blir ikke vridd riktig, og jeg får det ikke helt under huden, det er egentlig lett, men ikke enkelt!!! Plutselig så sier den gamle mann, de forløsende ord: «Øystein, eg trur eg farer heim og rydder litt i huset».

Jeg blir værende igjen i smia og strever med mitt og den navaren. Jeg setter meg ned, tenker, og sier til meg sjøl, dette sa en klok navarpedagog, takk for de orda Johannes. Etter noen gode timer i smia vender jeg tilbake til Johannes med en nysmidd navar i handa, Johannes studerer denne og sier:» På en skala fra 1-10, gir eg deg 9,5»

Læregutten blei løfta, smipraten mellom mester og læregutt gikk godt den kvelden.

Dette er også en metode.

Beskrivelse av prosessen

Alfa og omega i navarsmiing er å smi det gode navarskjær.

Jeg skal smi en 5/4» navar, bruker da 7/8» rundstål type c45.

Smir ut skjæret 4» lengde svakt kont og firkanta.

Setter av startpunktet, opptaket.

Slår sentermerke med smal dor.

Slår med gode tunge slag og får en fin retning og svak bue på skjæret.

Arbeider videre på skjæret slik det har god med gods i ryggen.

Det skal tynnes mot framskjær og bakskjær.

Finsmies, kont og vakkert.

Skjæret skal vries

Med god varme låses skjæret i smistikka.

Det vries, rulles opp, med tang etter følgende regel:

Ein, to, tre, og litt te!!!!(sitat JHF)

Skjæret rettes på dor og ambolt.

Så kommer sliping på band og slipeskive.

Når navaren er grovslipt, skal den herdes.

Navaren herdes i vann.

Den lynnes, anløpes.

Så smies tangen, den som skal inn i sveiva(skafte)

Nå files og finslipes navaren og siste omgang før boring gjøres alltid med fila!

Jeg filer innvendig og utvendig.

Innvendig med flatfil på høykant og rundfil.

Utvendig med flat fil.

Passer på at bakskjæret ligger under framskjæret.

Passer på at stålet er filt fram til egg.

Passer på at odden er sylkvass.

Passer på at odden er lengst fram i verden(sitat JHF)

Skjefting av sveiva.

Prøveboring, navring

Går den? Går den ikke?

Jo! Godlyden er der!

Skjæret får et navarhus. Smeden er glad.

Konklusjon

Navarsmiing er komplisert. Jeg har lært mye av Johannes, men også mye av meg sjøl og min egen praksis. Jeg har lært mye av møte mellom meg sjøl og navarbrukere. Jeg legger litt til hele tida, og håper å kunne bli en god navarsmed, en navarsmed som kan skille godt fra dårlig og vite hvorfor.

En navarsmed som skjønner navarens egenskaper og hele tida søker å fokusere på de små detaljer som løfter navaren til det lille ekstra.

Snart skal jeg besøke Johannes igjen, gleder meg til det. Blir fint med tilbakemelding fra mesteren sjøl.

Navaren gir meg stadig nye utfordringer, og kanskje skal jeg arbeide også med det å smi stålsatte navarar, har smidd noen. Men dette er upløyd mark, og Johannes vil gjerne lære dette av meg.....

En liten film om navarsmiing ville også kunne bli en god dokumentasjon.

Det er mye å ta tak med denne navaren, dette enkle og kompliserte verktøy som har vært en del av vår bygningstradisjon siden vikingtid og middelalder, siden vikingskip og stavkirke.

Og navaren lever ennå!

Foto: Håvard Flaatten

